

Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (XLI.)

„Ten, kto potiera lož, podporuje pravdu, ten, kto podporuje dobro, potláča zlo...“

(zo Šiestej stáznosti vidiečana asi faraónovi Chetevovi/Chetimu I. Meribre z Nennisutu/Héracleopolisu okolo roku 2130 prnl.)

Odkedy človek rozlíšil vo svojom environmente a konaní „dobro a zlo“ vytváral si komplikované predstavy o boji týchto protikladov, pričom sa častejšie prikláňal na stranu dobra; samozrejme, antropocentricky prospešného pre neho. To sa však v konečnom dôsledku mohlo prejavíť a často i prejavilo ako zlo (hebr. *ra* , gr. *kakos/ponēros/faulos*), najmä keď „dobro“ vo svojej predstave spájalo s násilím proti iným ľuďom a vlastnému životnému prostrediu, teda s devastáciou krajiny. Zlo bolo v histórii často spájané so smrťou alebo prírodnými živlami, ktoré zničili jeho úrodu alebo obydlie, decimovali hospodárske zvieratá, biologickú a krajinnú diverzitu; ohrozovali jeho majetok, záujmy, zdravie, život a celý environment. Väčšine božských dobrodincov ľudí robili napriek a konkurovali zlomyseľní zloduchovia, napríklad v austrálskej Victorii proti Bundjilovi stál zlý Palian, v Namibii proti tvoriteľovi Tsunigoabovi duch temnot Guanab. V Egypte Usire/Osiris, vládca Dolného Egypta – syn Nut a Ra, neúspešne bojoval s bratom – púštnym Sutechom/Sethosom, vládcom Horného Egypta – synom Nut a Geba. Ten ľstivo premohol vládcu zelene a života. Jeho telo rozsekané na 13 častí rozhodil po krajine. Usirova nevlastná sestra a manželka Isis/Esét ich skoro všetky zozbierala (12), aby sa ho pokúsila oživiť, prípadne mohla dôstojne pochovať. Z jeho tela vybrala semeno, ktorým sa oplodnila, aby mu mohla porodiť syna Hóra. Egypt pod vládou Sutecha dlho trpel a menil sa na púšť. Hór dorástol a s pomocou svojho deda, snečného boha Ra, nakoniec otca pomstil a pri Jazere bohov Sutecha prebodol kopijou, resp. podľa iných písomností premohol tridsaťnásobnou zbraňou. Po ďalšom komplikovanom vývoji sa nakoniec stal Hór vládcom (vládnucim bohom) celého Egypta a oživil/zachránil jeho životné prostredie. V Perzii súperil Pán múdrosti, pravdivosti a pozitívneho/dobrého myslenia Ahura Mazda (Óhrmazd) a jeho syn Átar s pomocníkmi – ahurami (hlavne bohmi dažďa, úrody a vetra Tištrja a Váju) s predstaviteľom negatívnej energie/zlého myslenia – duchom podsvetia Angra Mainju (teda najväčším zloduchom Ahrimanom, často zobrazovaným v podobe hada) a jeho pomocníkmi (daévmi), najmä démonom zúrivosti a násillia Aěšmanom a trojhlavým netvorom Aži Dáhakom. Podľa *Jasny* (44.3-5), kým Angra Mainju (Ničivý duch) reprezentoval politiku klamstiev (družď) a škodlivých činov, jeho dvojča Spenta Mainju (Blahodarný duch) politiku pravdy (poriadok ašem) a dobrých činov (obe tieto protiklady však boli deťmi Ahura Mazdu a pretrvali dodnes). V Kanaane Baal/Hadad bojoval s Ašeratiným synom Mótom (smrťou) a neskoršie Jahve (JHVH) s býkom Behemotom, ktorý dokázal vypíť riekou Jordán. Podľa ugaritského *Eposu o Baalovi a Anate*, ktorý spísal pisár

Ilumilku v 14. storočí prnl.: „*Baal s Mótom, nepriatelia, ako dva kremené sa zrazilí, Baal silný, i Mót silný, zrazilí sa ako divé býky, hryzú sa ako hady, ako útočiace žrebce.*“ V Indii proti sebe stáli tvorivý Višnu s bratom – ničiteľom Šivom/Rudrom alebo dávnejšie vo védskom období tretí z Trojice (Trimúrta) – stvoriteľ Brahma s bohom smrti a podzemia Jamom (preneseným aj do buddhizmu), neskoršie hrdinský Bhímasenu s ľudožútskym obrom – lotrom (*rakšasom*), nazývaným Baka. Už prvé vtelenie Višnu – Matsja (Ryba) začala boj proti Hajagrívi a jeho prívržencom. Ostatných 9 avatárov Višnu – Kúrma (Korytnačka), Varáha (Kanec), Narasimha (Leví človek), Vámana (Trpaslík), Parašuráma (Ráma so sekerou), Ráma, Kršna, Buddha a Kalki, pokračovalo v boji proti zlu, čím si Višnu získal značnú popularitu, väčšiu ako samotný Brahma. Ďalší z obľúbených bohov – Indra (Búrka) musel poraziť Prvorodeného Višvakarmana a bojovať so zlými asurami/asurasami, ktorí si začali deliť environment na Zemi. Bleskom skolil Sasju, Dasju, Karandžu, Párnaju, Vangridu, úskočnú Namučí. Podľa *Rgvéd*: „*Indra potom rozsekal Sušnu i s rohom... Vznesené nebesá sa celé zachveli, keď sám statočný, porazil Sambaru.*“ Indra kopijou dodnes zabíja každoročne pri zimnom slnovrate, resp. pri nástupe monzúnových dažďov démonického veľhada Protivníka – Vrtru/Vrtrasúru, ktorý zadržáva vodu: „*Už zvoní zvonec Vrtrovej skazy v podobe hrmenia a rachotu Indrovej železnej spřšky*“ (bleskov). „*Prebodnutý, zničený, so strašným jačaním padá ten démon hlavou napred z veže svojej stojacej v mrakoch.*“ Indra Vrtru (v realite monzúnový mrak) zasiahol bleskom medzi ramená a

Dürer: Adam a Eva

ako grécka Medúza. Celkove boje ZLA a DOBRA vyústili v Indii do vojny medzi Kuruovcami a lesnými Pánduovcami, končiacej skoro úplným vyhubením ľudskej populácie na Indickom polostrove. Podľa *Koránu* (*Umm al-kitáb*) zlo predstavuje Iblis – anjel, ktorý sa odmietol pokloniť Adamovi (anjela smrti nazývajú *Malek al-maut*; *Málik* znamená anjel – strážca pekla). Arabský šajtán si vyprosil odklad trestu u Allaha do Súdneho dňa, a preto môže pôsobiť dovtedy ako pookušiteľ. V *Pobaltí* sa takýmto bohom temnoty a pekla stal Pecullus/Pykullis.

Starogermskí božskí Ásovia z Ásgardu (niekde pri Tróji) bojovali proti Vánom z Vanska (niekde pri jazere Van), až kým sa pod svetovým jaseňom Yggdrasilom nedohodli na prímerí, čo sa nepáčilo Lokimu, bohovi ohňa a zloduchovi Ásgardu, ani jeho deťom – veľhadovi Midgardsormrovi/ Jörmundgandrovi, vládkyni podsvetia Hel a vlkovi Fenrimu, ktorí sa všemožne snažili narušiť „ekologickú rovnováhu“. Ásovia sa preto z Božského sveta Stredozeme – Midgardu (rajského Veľkého Svätého) presťahovali na sever do Ludského sveta. Njörd z rodu božstiev plodnosti Vánov, ktorého Ásovia prijali po zmiernení medzi seba, stal sa nástupcom božského Ódina a severským (vikingským) bohom mora, vetra, lovu, úrody, blahobytu a plodnosti (po ňom jeho syn Frey/Yngvi už sídlom v Uppsale). U *Tuvinco* a *Jakutov* nebeský Pán sekera/Šuge-tojon tiež zápasí so zlými duchmi. Preto počas búry nik z domorodcov nesmie stáť pod stromom, lebo namiesto zloduchov ukrytých pod ním môže zabíť bleskom hociktorého z nich (táto zásada opatrnosti platí všade dodnes). V kmeni Ganantuna v *Melanézi* dobrému tvorivému To Kabinanovi naprotive čini To Karvuvu. Títo protivníci však medzi sebou nebojujú, ale kým prvý z nich napráva chyby a robí dobré skutky, druhý všetko kazí, na základe čoho ľudia rozlišujú správne a nesprávne postupy – dobro a zlo. Podľa nich obaja sú potrební. Tento geniálny prístup k spôsobu života sa

Mozaika v kláštore Monreale na Sicílii: Adam a Eva s hadom

uvolnil z neho životodarnú plodiacu silu – dažď. Podľa purán milovník 16 tisíc žien – božský Kršna (tamilský Karman) na dne rieky Kálinď porazil Káliju. Podľa *Rámájany* ide v podstate o ekvivalent Rámovho a Hanumanovho protivníka – vtákohadieho netvora Garudu, potomka mimoriadne plodného Kašjapu. Siedmy avatár Višnu – hrdinský Ráma nakoniec vyslobodí aj svoju ženu Sítu z rúk démona Rávanu, vládcu kráľovstva Lanky. V intenciách eposu *Mahábhárata* Ašvatthaman zabil v tele matky Uttarú Abhimanjovho syna. Kršna ho oživil a nazval Parikšit – Ten, čo zahynul a vstal z mŕtvych. Po zmŕtvychvstaní Parikšit vládol, až kým ho nezabil had Takšaka. Odvtedy jeho syn Džanamedžaj pri obetiach hádzal hady do ohňa. Hadieho boha hinduistov predstavuje trojoký Karkóta; mahajánsku hadiu bohyňu Jangulí. Mahajánsky Bhútadamara má hadov vo vlasoch obdobne

Mozaika v kláštore Monreale na Sicílii: Adam a Eva s hadom

Rubens: Adam a Eva v raji

týka potravín, nápojov, obydľí, remesiel, mravov a využívania celého ich environmentu.

Kým grécky boh podsvetia Hádes alebo staroegyptský boh pohrebísk Anúbis/Anúpe (jeho dcéru Kebhut dokonca považovali za daryňu vody a ochrankyňu pokoja mŕtvych v podsvetí, kde sa zdržiaval had Mehen) nepatrili k zlým bohom, egyptský hadovitý Apop bojoval s Reom a mezopotámsky Anu s Alalom a neskoršie s Kumarbim, ktorý strojil úklady proti ľudstvu. Podľa *Cyklu o Kumarbim* (novočetitských textov *Vládcovia nebies* zo 14. – 13. storočia prnl.): „Kedysi, v dávnych časoch, bol Alalu v nebi kráľom. Alalu sedí na tróne a mocný Anu, prvý z bohov, stojí pred ním, skláňa sa k jeho nohám a do ruky mu podáva poháre na pitie... V deviatom roku proti Alalovi zvedol Anu boj. Porazil ho, Alalu, a on pred ním utiekol, odišiel dole na temnú zem... Anu sedí na svojom tróne a mocný Kumarbi mu podáva jedlo, skláňa sa k jeho nohám, do ruky mu podáva poháre na pitie... V deviatom roku Anu začal boj proti Kumarbimu, Kumarbi, potomok Alalov, začal boj proti Anovi! Došlo k tradičnému výsledku boja medzi novým a starým – Kumarbi odhryzol Anovi prirodzenie (neskoršie analogicky u Grékov syn Gaie – Kronos kosákom vykastroval svojho otca Urána, ktorý z pomsty privolať z hory

Othyres svoje deti – Titánov), čo symbolizovalo stratu možnosti oplodňovania s negatívnym dosahom na environment ľudstva. „Ea, kráľ múdrosti, Kumarbimu riekol: Prečo ty, Kumarbi, ľudstvu úklady strojíš?“ Kumarbiho v ďalšom generačnom boji porazil jeho syn – boh búrky Tešub. Pôvodne už podľa sumersko-akadských textov Kumarbi viedol Iggiv – Tých, ktorí bývajú na nebesiach (TI.TA.AN), proti Annunakom. Už dávno predtým Ea/EN.KI/Ninšiku/Nudimmud (Ten, ktorý tvorí a rodí) premohol sumerského Abzu/akk. Apsú/gr.Apasóna ako personifikovaný sladkovodný proceán, manželka temnej slanovodnej Tiamat. Sumerický Ningirsu (Pán z Girsu)

Ruská ikona: Boj sv. Juraja s drakom (1475)

ako hlavný boh lagašského panteónu bol označený za prvého premožiteľa mýtického orla s levou hlavou Anzúa (AN. ZU – Ten, ktorý pozná nebo), inak Imduguda, ktorý ukradol Enlilovi „tabuľky osudu“. Novoasýrska mytológia víťaza nahradila Ninurtom, ktorý Zua porazil na hore Chazzi (Mont Casius) a predviedol pred tribunál Veľkých Annunankov. Ten Anzúa odsúdil na smrť a Ninurta ho následne podrezal. Podľa textu *Lugal-e Ud Melam-bi* potom Ninurta bojoval proti Veľkému hadovi Azagovi – vodcovi egyptských božstiev: „Ninurta, kráľovský syn, tvoj otec ťa odbaril mocou, hrdina: v strachu pred tebou mesto sa vzdáva... Ó premocný, Veľkého hada, hrdinského boha si odtrhol zo všetkých hôr.“ Kým Ningirsu zabil Mušmahhu, sumerský pozitívny boh podsvetia Ninazu (proti tomuto Pánovi – lekárovi negatívne pôsobila jeho brat Nergal) žiarivého zúrivého hadovitého draka Mušchuššu – výtvor Tiamat, zobrazovaný (aj na známom tehlovom reliéfe Ištarijnej brány v Babylone) s hadou hlavou, prednými labami leva, zadnými nohami orla a chvostom škorpióna. Neskoršie sa stal symbolom moci Marduka, Nabúa i Tišpaka. Boh Sin nariadil Tišpakovi, aby zabil morskú obludu – levohada Labba. Medzi morských netvorov patril aj druhý pár v pokolení mezopotámskych bohov Lachama a Lachmu, deti Apsúa a Tiamat. Sumeri

nazývali zlých hadov mušša-tur, resp. ušumgal, Akadi bašmu, resp. ušumgallu. Medzi zlých démonov zaradili Uduga/Utukku, Gidima/Etemmu, Galla/Gallúa, Lulilla/lilú, Asága/azaga/Asakku, Dimme/Lamaštu a z podsvetia štvorkrídleho šupinatého Pazúzu so psou hlavou a penisom zakončeným hadou hlavou. Avšak práve Pazúzu donútil démonku Lamaštu, ktorá spôsobovala rodenie mŕtvych detí a dočeskú úmrtnosť, aby sa vrátila do podsvetia. K dobrým démonom patrili napríklad Alad/Šédu, Lama/Lamassu, akkadský Kuribu, z ktorého sa stal hebrejský Kerúb/Cherub. Hadieho boha Nirah uctievali v meste Dér a obdobného boha E-kuru v chráme Enlila v Nippure.

Chetiitsko-churritský boh búrky Taru/Tarhunt/Tešub (jeho kamenného obra Ullikummiho (*Pieseň o Ullikummi*), ktorý prehlásil: „Mesto Kummiju zničím, posvätný dom obsadím, bohov vyženiem... na nebesá vystúpim a zmocním sa vlády!“ Neskoršie chetiitský drakobijca Chupašija zabil draka Illujankaša/asi synonymum búrkového hada Illujanka. Predchádzal mu *Mýtus o Chedammovi*, o Kumarbiho ničiacom drakovi. Zabíjanie zlých drakov – ničiteľov environmentu sa postupne ujalo všade, napríklad japonský boh búrky Susano-onomikoto zabil osemhlavého draka Jamata-no-oročiho (ekvivalent gréckeho Persea, dánskeho Béowulfa v boji proti drakovi Grendelovi, germánskeho Ódina/Wotana alebo hrdinského Sigurda – Siegfrieda

v boji proti Fáfuimu, slovanského Dobryňu Nikitiča, perzského Esfandiýara alebo hrdinu Rustama, ktorý zabil až dvoch drakov). Pred ním už grécky héros Héraklés zabil deväťhlavú Lernskú hydru a tiež sa zaradil medzi patrónov viacerých miest. Hrdinský Bellerofón premohol ničiaci plod hadej nymfy Echidny – obludu Chiméru/Chimairu, v podobe leva s hadím chvostom a rohom na chrbte, a to tak, že jej do ohnivej papule vhodil z lietajúceho koňa Pegasa olovo, ktoré sa roztavilo a zalialo jej pažerák. Chiméra dovtedy predstavovala symbol ničivých síl prírody (prevzatý aj Etruskami) asi podľa výbuchu zemných plynov v Lýkii. V Ázii ju nahradil štvornohý vták Noh s levou hlavou a hrudou orla. Delfský Pýthón zvedol boj s Apollónom a Foeničan Kadmos s drakom (slovo „drak“ odvodené od gr. Dérkomai = Ostrozraký, alebo Derkeunés = Spiaci s otvorenými očami). Za ekvivalent možno považovať aj sv. Juraja/Georgios, znázorňovaný kresťanmi ako premožiteľa zla v podobe draka. Podľa *Rímskej martyrológie* (*Martyrologium Romanum* ako oficiálneho zoznamu svätých a blahoslavených) sv. Juraj údajne patril k štrnástim svätým pomocníkom v núdzi a zomrel mučeníckou smrťou okolo roku 305 počas prenasledovania kresťanov v časoch cisára Diokleciána. Údajne pochádzal z anatólskej Kapadócie a podľa legendy draka zabil v Bejrúte.

Heinrich Füssl: Thór zabíja hada Midgardsormra na lodi giganta Hymira (1790)

nul na 29. septembra, aby nahradil Wodanov kult.

Podľa *Zjavenia 12* (7-9): „A strhla sa bitka na nebi: Michael a jeho anjeli sa stretli s drakom. Drak i jeho anjeli bojovali, ale nevíťazili, a nebolo už pre nich miesta na nebi. A veľký drak, ten dávny had, zvaný diabol a satan, ktorý zvädzal celý svet, bol zvrhnutý na zem a s ním jeho anjeli.“ Kým Michael patril k „synom svetla“, medzi „synov tmy“ zaradili židovského Beliala/Mastemu/Satana. Draka (pravdepodobne v sebe) zabil aj pustovník sv. Leonard (6. novembra). Sv. Dominik (asi 1170 – 1221) pre zmenu zachránil ľudstvo pred inváziou hadov (asi v podobe albigenov - katarov). V talianskom meste Cucullo preto na jeho počesť kresťanská cirkev prevzala starý pohanský kult hadej bohyně Angitie s užovkami obojkovými, ktorými sú počas procesie ovešané sochy svätých. Inde počas náboženských rituálov pôsobia zakláňaci hadov (marsiovia). S drakom bojoval aj rytier Lancelot s Artušovej družiny, Tristan/Trisham (s drakom Sarpandom), rytier Yvain, Percival, na Orknejách obuvník Assipatle (s morským dračím Stoomwormom), španielsky hrdina Rodrigo Ríaz de Vivar, známy ako El Cid (vyhnal požierača detí – draka asi v podobe Maurov), vojvoda Jofre/Giufre el Pilós ako patrón Katalánska a Barcelony (s dračicou Vibrion zo Sant Lorenza pri meste Terrassa, ktorú priviezli Mauri z Afriky), židovský Daniel – premožiteľ

Raphael: Sv. Juraj a drak (1505 - 1506)

„babylonského draka“. Podľa legendy rytier Soler de Vilardell zabil draka mečom sv. Martina.

Postupne si draka, prevažne ako predstaviteľa zla a ničiteľa krajiny, osvojili viaceré národy (grécky drakón/dragon, lat. draco, staroanglicky draca, staronórsky drek, nem. Drache, walský draig, staroírsky drauc). Takúto bytosť indoeurópske národy nazývali urmis (lat. vermis), prenesene germánsky wurmiz, staroanglicky Wyrn, staronórsky ormr. Viac-menej sa odlišoval od hada (gr. ofis, saura, hydra; lat. serpens, vípera, coluber, anguis). Starý **mayský** boh smrti Ahpuch plnil inú funkciu než rozporuplný stvoriteľsko-ničiteľský maysko-toltécko-aztécky boh Tezcatlipoca (Zadymené zrkadlo) ako univerzálne božstvo zla Yaotl. Mayský Apo-cate-Quil zničil zlých démonov Uachemine. Boha zla Mayov predstavoval Mam u **Slovanov** Černobog, ktorého postupne zamenili za rohatého a falického Velesa/Volosa (pôvodne boha pastierov) ako kvázi čerta, nakoniec po nástupe kresťanstva nahradeného **židovským** Samaelom (pekelníkom Luciferom a jeho družinou), resp. Satanom/Satanášom/Šajtánom (hebr. šātān, gr. satanas/diabolos ako Protivníkom, ktorý skúšal Jóba; tiež biblickým Belzebubom ako nepriateľom Hospodina, Démonom zla, Velkým ohnivým drakom alebo Antikristom). Týmto zloduchom pokušiteľom bol spočiatku Azazel – protivník dobrého anjela Jaoela. V biblickej *Knihe zjavenia* diabla/satana/antikrista označili za opak Boha/Hospodina, vyjadrený číslom 666 (pre zaujímavosť svetlo obehne okolo Zeme údajne za každú sekundu 6,66-krát). V *Knihe Zjavenie Abrahámov* (známej aj ako *Abrahámov apokalypsa*) Jaoel uvádza: „Ja som povolený, aby som krotil livjátanov, lebo cez mňa je pokorená hrozba všelijakého hada“ (kapitola 10/9). Abrahám v nej uvádza víziu biblického príbehu takto (kapitola 23/6-7): „Ovocie toho stromu bolo podobné hroznu vína a za stromom bola akoby stojaca podoba hada. Jeho ruky a nohy mali ľudskú podobu a na jeho pleciah bolo šesť krídiel po pravici a šesť krídiel po ľavici. A had držal hrozno stromu a kľmil oboch, ktorých som videl v objatí.“ Tiež starší **sumerský** EN.Klho had zavínil „poznanie“ ako schopnosť pohlavného styku a rozmnožovania ľudí. Na pečatidle z Babylonu po stranách Stromu poznania stojí muž so ženou, za ktorou čiha had. Tento výjav si osvojili židia i kresťania v *Starom*

zákone. Tiež *Talmud* pripúšťa pohlavný styk hada s Evou, aj keď had z *Genesis* môže symbolizovať aj pokušenie k hriechu. Medzi takýchto hadov pokušiteľov, nábádajúcich človeka k devastačnému konaniu voči environmentu alebo inak spôsobujúcich jeho ohrožovanie, poškodzovanie až ničenie (hebr. *nāhās* alebo pálivý/ohnivý *šārāp*, aramejský *hiwājā*, fenicky *hwat*) sa radí spomenutý **egyptský** veľhad Apop/Apóphis – stelesnenie zla, pripravené zhltnúť dokonca snečný koráb. Obdobne sa správa legendárny **severský** nebeský/morský had sveta Midgardsormr s keltskými rohami (Morská zmija v Ragnaröku ako protivník Thóra) alebo odporný ohnivý Nidhogg/Nidhögger, žijúci v studni Hvergelme, ako ničiteľ svetového poriadku – požierač kořeňov vesmírneho jaseňa Yggdrasilu (takúto predstavu má aj kmeň Ngadju Dajakov na Borneu). Do tejto skupiny ničiteľov sa radí aj **védsky** démon sucha v podobe veľkého plaza Vrtra – Zdržovateľa, **hebrejský** a **kresťanský** netvor chaosu a násillia Livjátan/Leviathan ako prevzatá verzia babylonskej Tiamat, porazenej v boji božským Mardukom, synom boha Ea (obdobne v Egypte zvířazili nad chaosom Thór a Horus). Buriča Leviathana (hebrejsky *Rahaba*) podľa *Knihy Jóbovej* (40) dopĺňa uvedená býčia obluda Behemot. Byvolieho boha Mahišu zabila bohyňa Durga, ktorú potom

Famózne mramorové súsošie z 1. storočia prnl. (184 cm) v Musei Vaticani: Laokoon a jeho synovia

vládcu podsvetia Naga Padoha je Batara Guru. V **Južnej Afrike** prvotného veľhada nazývali Chinaweji, v saharskej oblasti po Timbuktu menom Minia a u **Ašantov** v Ghane Onini. Podľa starodávnej piesne o potope **Delawari** žili v zemi Netamaki za oceánom Kitahikan, kde ich prakňaz Powako zvedol uctievať hada a preto si zaslúžili trest. U Kwakiutlov na ostrove **Vancouver** ide o morskú obludu Šišiutl. **Amazonský** Elipas lietal na hadovi, ktorý chrliť oheň. **Azécky** smrťiaci „modrý kolibrík“ Huitzilopochtli, syn Matky Zeme – Hadej sukne Coaticue, ktorá otehotnela pomocou pierka z neba, ovládal ohnivého hada Xiucuatla. Zástupcom stvoriteľa Ometecuhtliho bol Pán ohňa a prírodných živlov Xuitecutli, do skupiny ktorého patrilo monštrum Xolotl Nanahuatl a jeho dvojča obluda Xolotl, ktorú zabil Quetzalcoatl – Ehecatl. Operených hadov vyobrazili aj **Olmékovia**, napríklad na monumente č. 5 z Chalcatzinga, osídleného už okolo roku 1500 prnl. Ide o olméckeho hadieho boha označovaného č. VII., ktorého nestotožňujú s Dračím bohom č. I. Olmécky had sa objavuje aj na nástenných jaskynných maľbách v Grutas de Juxtlahuaca. Do archeologického parku vo Villahermose umiestnili olmécky Dračí monolit z La Venty, znázorňujúci ľudskú postavu s prilbou, sediacu na drakovi. Letiacu bytosť s prilbou (monštrum) dokumentuje tiež Veľká stéla č. 3 (25,3 t), ktorá hmotnosťou konkuruje Oltáru č. 1 (36,5 t) a Veľkej hlave č. 1 (24,0 t). Aj na **mayských** Tulumských reliéfoch uviedli ľudí s prilbami a krídlami, letiacich z neba (nazvali ich „Včelie božstvo“). Takýchto „lietajúcich bohov“ zobrazili aj olmécke reliéfy v mexickom Oxtotitlani (900 – 700 prnl) a v guatemalských lokalitách Mayov, napríklad Flores, Izapa, Tikal a Kaminaljuyú. Lietajúce potvory a zariadenia znázornili v staroveku aj v **egyptskom** Ebózeve/Abydose (dnes el - 'Arába el-Medfúna). Či išlo o zlé alebo dobré bytosti nevedno. Možno pre niekoho dobré, pre iného zlé. Podstatné ostáva, či devastovali, alebo ochraňovali životné prostredie a udržiavali v ňom vhodné podmienky pre život – cítili si environmentálnu bezpečnosť a vhodnosť a na takomto základe učili ľudí starostlivosti o životné prostredie. Zrejme navádzali k opaku alebo ľudia ostali nepoučiteľní, keď také civilizácie ako olmécka, mayská, toltécka, zapotécka, mixtécka, aztécka i ďalšie, vyznávajúce lietajúcich bohov v iných končinách sveta (sumerská, akkadská...), neprežili a zanikli.

„V onen deň Hospodin strestá svojim tvrdým, veľkým a pevným mečom Livjátana, hada zvinutého: Zabije draka v mori.“

(Podľa Izaiáša 27/1)
RNDr. Jozef Klinda

Azécko-mixtécky dvojhľavý had (v Britskom múzeu v Londýne)

nazvali jeho premožiteľkou – Mahišasuramardini. V **Babylone** si Tiamat, stvoriteľku netvora Kingu a spolu s Apsú prabožskú dvojicu Lahmu a Lahamu, ako rodičov Anšar a Kišar s deťmi AN/Anu a KI/Antum, predstavovali ako hada chrliaceho oheň proti bohom. Hrdinskému piatemu uruckému kráľovi po potope Gilgamešovi rastlinu nesmrteľnosti získanú z morského dna ukradol had. Spolu so stepným a lesným hrdinským lovcom Enkiduom zabili v cédrovom lese (v Libanone), ktorý sa rozhodli vyrúbať, obludu Chumababu (babyl. Chuvavu), chránenú akkadsko-babylonským bohom búrky a dažďa Adadom (sum. Iškur, syr. Hadad). Svoje devastačné „civilizačné“ aktivity zavřišli osudným zabitím lštariného nebeského býka. Takto sa prejavoval aj boh skazy Chaniš, kým sumersko-akkadsko-babylonský boh plodnosti, vegetácie a pastierstva Dumuzi/Damu (asýrsky a hebrejský Tammúz, sýrsky a foinický Adón, gr. Adonis) predstavoval opak, k čomu mu napomáhala Kráľovna nebies IIN.AN.NA = Bohom AN milovaná (Pani neba NIN.AN.NA, akk. lštar, syr. Astarté), patrónka Uruku a účastníčka boja proti drakovi Kurovi. **Čínsky** drak – boh vód Kung-Kung/Gong-Gong narazil hlavou do hory Pu-čou, držiacej nebeskú klenbu a spôsobil envirokatastrofu. Proti nemu pôsobil boh ohňa Ču-Žung/Čuan-Süom. Dommorodci v **Zimbabwe** spomínali, že žena kráľa Mwetsi ležala s hadom a ostala neplodná; aj kráľ po jeho uštipnutí ochorel, následne prestalo pršať, rieky vyschli a ľudia zomierali. Podľa **thajských** mýtov dvojhľavý nebeský drak sypal na Zem biely popol a zatemňoval Slnko, pričom hynuli ľudia i zvieratá. V **Peru** Pachacamac premochol zlého Cona. Na **Bali** veria, že obrovský had Basukí vládne v podsvetí a plaz Takšaka v nebi. Na **Sumatre** protivníkom hadieho

Dračí had lemujúci mayskú stavbu na Yucatane v Mexiku